

ЖИТТЄВІ Й МИСТЕЦЬКІ ОБРІЇ РОМАНА КУХАРЯ (Р. ВОЛОДИМИРА)

У статті виокремлено важливі віхи життєвого шляху Р. Володимира, простежуються різні параметри становлення його індивідуального стилю. З'ясовуються джерела формування екзистенційного типу світосприйняття та особливості його художнього вираження у творчому доробку письменника.

Ключові слова: Р. Володимир, творчість, тематика, поезія.

Література як живий організм змінювалася, розвивалася і удосконалювалася впродовж століть. Цей процес вічний, бо немає нічого незмінного в нашому житті. Важливою складовою частиною всієї літературної спадщини письменників є їхні твори, найвагомніше першоджерело для рецепції художнього світу митця. Вони становлять науковий інтерес не тільки як матеріал для вивчення біографії, а й як оригінальний чинник, у якому відображена вся багатогранність духовного життя письменника, індивідуальні особливості його мислення [1, 18].

Сучасний розвиток українського літературознавства характеризується підвищенням інтересу до постатей письменників, чия творча спадщина повністю ще не повернута читачеві. До них належить і Роман Михайлович Кухар (літературний псевдонім – Р. Володимир), відомий у США український поет, прозаїк, перекладач, публіцист, вчений, літературний та музичний критик, оперний співак та педагог.

Творчість Романа Кухаря, крім побіжних відзначень (В. Радзикевиц [18], І. Овечко [15], Б. Стебельський [24], П. Сорока [22], І. Лисенко [11], О. Астаф'єв [2], Яр Славутич [22], Л. Мурович [14], Ф. Погребенник [17], Матей Матеїч [12] та ін.), досі не стала об'єктом наукових зацікавлень

літературознавців. Практично не маємо сьогодні досліджень, спрямованих на глибоке наукове дослідження художнього мислення автора.

Науковий інтерес становлять різні параметри шліфування індивідуального стилю Р. Володимира й формування засад творчості митця. Важливою й актуальною при цьому випадку є потреба з'ясувати джерела світосприйняття в художньому дискурсі письменника, виявлення та аналіз яких дасть змогу дослідити специфіку його художньої самореалізації у творах, дозволить простежити етапи світоглядної еволюції автора.

Мета дослідження – висвітлити основні етапи життєвого та творчого шляху Р. Володимира, з'ясувати основні джерела формування екзистенційного типу світосприйняття та особливостей його художнього вираження у творчому дискурсі письменника.

Як зазначає Ж. Ящук, «екзистенційне філософствування у творчості митців має індивідуальне забарвлення. Це викликано особливостями мислення і специфікою буття-ситуації, а конкретніше – їх співвідношенням» [25, 14]. Тому у визначенні витоків екзистенційного світосприйняття Р. Володимира особливу увагу приділяємо з'ясуванню особливостей життєвого шляху, біографії письменника, «буття-ситуації» (Ж. Ящук), екзистенційний досвід переживання якої знайшов художнє втілення у творах відповідної проблематики і спрямування.

Народився Р. Володимир у Львові 21 лютого 1920 року, в сім'ї Пелагії та Михайла Кухарів, які виховували вже двох дітей: Ірину й Галину.

Світогляд молодого Р. Кухаря формувався під впливом народнопоетичної творчості, кращих зразків літературної класики (майбутній поет з дитинства захоплювався творами Т. Шевченка, Г. Сковороди), залюбленості в красу рідної природи.

З 1939 року окрім філологічних студій в університеті Івана Франка навчався в музичному училищі (до радянського приходу – інститут імені М. Лисенка у Львові). Разом з Ніною Шевченко, яка згодом стала солісткою Львівського оперного театру, Р. Володимир навчався у класі Одарки

Бандарівської, племінниці Соломії Крушельницької. Саме від неї він отримав вокальну підготовку та потяг до музичного мистецтва. Володіючи чудовим тенором, він ще у воєнні роки розпочав діяльність концертами. Навесні 1941 року Романа Кухаря перевели до державної консерваторії у Львові. Друга світова війна змусила молодого митця залишити студії в консерваторії, але він продовжує дружнє й творче спілкування з Ніною Шевченко. У листі до Івана Лисенка Р.М. Кухар писав: «З 1941 року поступив я з Ніною Шевченко (у нас була особлива дружба) до оперного театру, теж до хору з солівками у Львівській радіостанції» [5, 1]. З політичних причин (гестапівська загроза) письменникові довелося залишити Львів. Так він опинився у Відні, де продовжував навчання в музичній консерваторії (1943–1945). Про музичний талант Р. Володимира згадує доктор Юліян Мовчан: «Для багатьох з нас, які опинились на американській землі, було великою несподіванкою довідатися, що д-р Кухар є також талановитим оперним співаком. І правда. Ось кілька прикладів.

Переді мною лежать дві копії публічних оголошень про співочі виступи Р. Кухаря. на одній з них, надрукованій німецькою мовою і опублікованій в Німеччині, читаємо, що завдяки старанням Німецько-Українського товариства, в суботу, 28-го березня 1953 року, в залі Нойман-Гауз в Мюнхені відбудеться концерт сольоспіву співака-тенора Романа Кухаря, який виконає ряд пісень, в тому числі таких композиторів як Моцарт, Бетховен, Лятошинський, Лисенко, Шуман та інші. А ще кілька місяців перед тим, вже на американській землі, читаємо з копії, написаної англійською мовою, що в суботу, 6-го грудня 1952 року, в залі жіночого клубу в Денвері, Колорадо, відбудеться концерт, в якому виступить тенор-співак Роман Кухар з виконанням ряду пісень, в тому числі на твори Кудрика, Пуччіні, Бетховена, Бізе, Січинського та інших» [13, 2].

Часто з сестрою Іриною Роман Кухар відвідував своїх батьків, які під час війни (1939–1946) переселилися в родинне село Зашків. У 1940 році

НКВД заарештував сестру митця й вивіз її до концтаборів, а Р. Володимир потрапив на фізичні роботи до Німеччини (1943).

Про свою родину письменник згадує в автобіографії: «[...] Батьку Михайле – без твоєї всякчасної заробітної праці на наш хліб насушний годі було б нам прожити. Матусю, ти була нашим янголом-охоронцем, Тату – борцю, своїми по жертвами Ти здобувся на вищу освіту Іринці й мені; на жаль, найменша Галинка відійшла від нас напровесні життя, у зловісну добу.

[...] Сестра Ірина склала найвищу життєву по жертву, що під силу людині – каралась роки на ворожій каторзі за вірність Батьківщині і за своїх друзів.

Мені судилось легше буття, в Краю й на чужині; його мені й поталанило списати у товстих книгах. Натхнення у своїх творчих зусиллях знаходив я в поклику Батьківщини, у господньому проводі й дужих, життєдайних обіймах матері-природи. Життєвий досвід намагався я передати дітям – Романові, Ірці й Марусі [...].

У нашому мандрівному шляху віддзеркалюється й наша особовість. Колись я в Бога вимолював собі твердого, проте висотнього буттєвого напрямку. Характерні позначки дороговказу течії мого життя старався я відтворити на сторінках оцих писань [..]» [4, 22].

По війні молодому Романові музичну справу довелося залишити. «На продовження музичних студій не ставало сил у тому невідрадному часі життя упроголодь», – пише Р. Кухар [5, 1]. У 1945–1948 роках письменник продовжував студії філології в Гейдельберзькому університеті. Вокальну майстерність удосконалював у видатних українських співаків Клима Чічки-Андрієнка та Ореста Русанка, які мешкали тоді в Німеччині. Після переїзду до Америки (1951), Р. Володимир завершує студії в Колорадському університеті, де здобуває звання доктора філософії. «Якщо б був залишився у Львові (напевно советська влада викінчила б мене під час другої окупації Західної України, як сталося з моїми друзями, Юрієм Шухевичем, братом Романа, знаменитим тенором-солістом Львівської фільгармонії, та Стефаном

Сколоздрою, баритоном під кінець першої окупації в 1941 р.) можливо, зробив би кар'єру, подібно як мої друзі Ніна Шевченко й Павло Крупник» – згадує митець [5, 1]. Тут же, в Америці, він здобув професію бібліотекаря і деякий час працював в американських бібліотеках. З 1962 по 1966 роки – викладач славістики та германістики в одному з коледжів Нью-Йорка, у 1965-1985 роках – професор державної колегії м. Гес у Канзасі.

Любов до співу в Р. Кухаря була лише однією з ділянок, яким він присвятив своє життя та працю – ділянкою, якою він займався ще в молодому віці. Пізніше, переселившись до Америки, він майже цілком переключився на інший напрям творчості – літературу. «Замилування в мене до літератури йшло поруч присвяти музиці. Тільки ж до сорокових років життя перевага була за музикою, згодом на чергу прийшла праця на літературній ниві. Музична муза мусила податись і в міру дозрівання літературної потреби вислову, а може ще більше в силу побутових умов емігранта, коли музам треба було поступитись реаліям життя, тому й довелось зайнятись педагогічним званням, як засобом прожитку на «хліб насущний» [7, 1].

Уже з 1956 року Р. Володимир активно друкує свої літературні твори в емігрантській українській періодиці. Саме на цей рік припав перший дебют молодого поета. У Лондоні, в журналі «Визвольний шлях» з'явилися поезії «Ранок Сквороди», «Аделаїда». Там він друкувався постійно й надруковані в тому журналі поезії ввійшли потім, разом з іншими, ненадрукованими у збірку вибраних творів «Палкі серця» (1964), яку автор вважає збіркою збірок, що з різних причин не були окремо видані. Це вже майстерні твори зрілого автора, за яким затвердився світогляд суто українського письменника, основну творчу характеристику якого С. Радіон визначає як «віддзеркалення націоналістичного світогляду» [19, 3]. Лариса Мурович приєднує ім'я письменника до тих, хто збагатив українську літературу не лише прекрасною прозою, поезією, а й перекладами зі світової літератури [14, 1]. З ідейного боку збірка багата й глибока, «вона пояснює наш

захмарений обрій і виводить з манівців на прямий шлях, до боротьби за здійснення нашої історичної мети» [14, 1]. Форму віршів Р. Володимира можна розглядати швидше як традиційну, проте збірка багата тематикою й відзначається різноманітністю віршових розмірів і строфіки.

У 1970 році вийшли збірки поезій «Прапори думки» та «Височій життя», які тематично пов'язані з попередньою збіркою і становлять з нею певну логічну єдність і послідовність.

Беручи до уваги те, що майже вся творчість митця цілком присвячена темі людського буття, долі України, І. Лисенко зазначав: «Поезія Романа Кухаря сповнена глибоким ліризмом, роздумами над долею України, її найвидатніших синів, філософською заглибленістю у питання життя і смерті, трагедійністю поневоленої нації, мотивам особистої гідності. ... Творчість Романа Кухаря давно вже вписалася в контекст української літератури в діаспорі, вона має багато достоїнств, а найголовніше – це щира й глибока віра в те, що прихована в Україні сила – рознесе й зруйнує таємницю зла й беззаконня, щоб розквітнути сузір'ям волі над усім земним простором» [11].

Окрім оригінальної поетичної творчості автор практикує перекладацьку діяльність. Знаючи декілька іноземних мов, він перекладає українською мовою поетичні твори письменників різних літератур та здійснює переклад української поезії іншими мовами.

У 1971 році вийшла його збірка «Поезія в перекладах», яка містить переклади з різних європейських та слов'янських літератур, а також переклади власних поезій різними мовами: англійською, іспанською, французькою, німецькою, сербською, мадярською та польською.

Чільне місце у творчому доробку письменника посідає так звана мала проза – оповідання, нариси, нотатки, есе і невеликі за обсягом оповідання. Так, у 1972 року вийшла збірка нарисів «Простір і воля», у якій автор змальовує свої враження від подорожей по різних країнах у різний час. Ці нариси вирізняються глибокою ліричністю і філософічністю, письменник не втримується від вислову своїх переживань та почувань, а також і міркувань

чи роздумів про людину і людське життя. Ці міркування не надумані, а стихійні, тому й вражають природністю.

Як прозаїк Р. Володимир дебютував 1977 року повістю «Прощавай, минуле!», основними моментами якої є психологічні стани й міркування героя, пов'язані саме з його долею та долею родини, яка, гнана вихором війни, опинилася на чужині. А. Власенко-Бойцун називає цей твір «психологічним репортажем» [3, 6], проте репортажу тут мало, більше сповідальності й роздумів над сенсом свого буття на чужині та долею Батьківщини.

Тематично з повістю «Прощавай, минуле!» перегукується повість «Поцейбіч борсань» (1993). Тут із властивими авторові глибоким драматизмом і непідробним психологізмом показано життя родини емігранта Яреми Буженка, «життя, яке є образом побуту всіх емігрантів, поселених у англomовних країнах» [20, 2]. Пафос напружених моральних стосунків, глибокі роздуми над злободенними проблемами життя, монологічна форма викладу свідчать про самотутній талант автора.

Серед кращих здобутків історичної прози на еміграції – повість Р. Володимира «Андрій Первозванний», яка містить унікальний матеріал, що відображає життя українського суспільства дохристиянського періоду. У передмові до повісті І. Овечко наголосив: «Андрій Первозванний – це перший у нашій літературі твір, побудований на задокументованих даних того історичного періоду про нашу дохристиянську спадщину» [16, 6].

1989 року в Буенос-Айресі побачила світ повість Р. Володимира «Манівцями», де сюжетна розповідь про родину Пісних, її поневіряння на чужині знову ж таки міцно зрощене з емоційно-медитативними висловлюваннями оповідача, що дає підстави вести мову про вмонтованість у структуру цієї «своєрідної сімейної хроніки» образу ліричного героя. Сам автор зазначає, що «в повісті «Манівцями» дещо віддзеркалено з особистого досвіду життєвих борсань» [7, 1].

Особливе місце у творчому доробку Р. Володимира посідає діалогія «Нація на світанку» («Мир», «Війна») – «монументальний літописно-белетристичний твір, який можна порівняти хіба що з «Волинню» У. Самчука» [21, 289]. Психологічний роман «Нація на світанку» – «це чіткий відпечаток доби на рідних землях між двома світовими війнами. Твір цей становить чи не першу спробу заповнити більшим літературним жанром відчутну прогалину в задокументуванні тих напружених, динамічних, вагітних у наслідки двадцятих, тридцятих і частково сорокових років нашої нещасної історії» [8, 363].

У ділянці драми виявив себе Роман Кухар збіркою драматичних творів «Сучасний вертеп», у якій скористався формою вертепної драми для вислову сучасних ідей, думок та поглядів на сучасні проблеми людського, зокрема українського, буття. У більшості цих творів автор намагається досягнути душевну драму чесної творчої інтелігенції, тих людей, які не з власної волі опинилися на чужині, в муках і лабіринтах поневірянь врешті-решт приходять до національної ідеї та впроваджують її в життя.

Творчість Р. Володимира характеризується глибоко національною основою світогляду, саме тому його погляди ґрунтуються на моральних опорах національно свідомого громадянина, який приходить у світ з певними завданнями, щоб знайти своє Я, мету життя. Тому на сторінках роману «Нація на світанку» головний герой задумується: «Хто я такий і пощо я на цьому світі? Невже можна вимагати від людини більше над те, що вона за свій час виживє й витерпить на цьому безсердечному місці під сонцем? Невже знає вона, що повинна діяти?» [8, 40].

Досить поширена у творчості Р. Володимира культурно-національна проблематика. З приводу цього О. Астаф'єв зазначає: «Завдання, яке ставить перед собою Р. Кухар, стосується насамперед адекватного осмислення нації, як складної єдності та безперервності її минулого, теперішнього і майбутнього» [10, 3]. А сам Р. Володимир у статті «Література зневір'я і література віри» наголошує: «Завданням української літератури, в першу

чергу, є служити справі визвольної боротьби поневоленого українського народу. Українське письменство, сповняючи ролю авангарду у визвольних змаганнях України, виконує ту ж саму ролю, що її виконувала й література інших народів в процесі їхньої боротьби за національне визволення» [10, 135].

Своєрідність творчості Р. Володимира полягає в його філософському спрямуванні, у прагненні осмислити кардинальні питання буття з позиції художника ХХ ст. Письменника приваблює вічна таємниця людини, її природи, призначення:

Гуде-метушиться людина побіч,
Сторідність заходів, стобічність руху,
Сто відтінків гудіння – сіра здобич
Глухих на мовчазливий зазив духу [9, 197].

Відомо, що філософічність – вершина художнього узагальнення, до якого читач підіймається через події, соціальні колізії, через духовні та естетичні пошуки автора.

Основу творчості Романа Кухаря складає думка. Вона відображає його духовні та моральні пошуки, слугує сполучною ланкою між автором та читачем:

Останнє листя як опаде
І чорноліссям піде сум,
То мислі злинуть над левади,
Востаннє тост весні несу [9, 177].

У вирішенні літературних питань письменник обґрунтовує право митця на глибоке аналітичне осмислення часу, на творче вирішення проблеми новаторства та традиції, на вибір того шляху, який він вважає перспективним для сучасної української літератури. «Люди, де б то не було, ідейно марніють в нашій добі – всюди, в літературі, мистецтві, музиці, взагалі в духовності й ментальності, змагаються за що міцніший вираз модернізму, а всі ці, часто пустопорожні, спроби йдуть під супровід нижчих людських інстинктів –

егоцентризму, віддуховлення, гідкої урбанізації, сексуалістики, марнославства. Ідейність, духовна величність, облагороднення людської породи, далеко позаду залишились ув епігонів дочасного модернізму, чи пак постмодернізму. Хто свідомий цього морального й духовного занепаду, повинен, в міру своїх спроможностей, діяти. Комусь таки треба захищати принцип ідейної літератури в народі, особливо в нашому, що йде з низин до бажаних світлих вершин майбутнього» [6, 1].

Отже, художній світ Р. Володимира – потужний потік настроїв та емоцій. Світогляд поета формувався на національному і духовному підґрунті, митець відтворив реальну картину власного й суспільного, що гармонійно злилося воедино й окреслило простір його творчого таланту. Мистецький доробок Романа Кухаря відбиває процеси сучасної письменницької творчості. Це й ознака великої поваги до своєї справи та її суспільного резонансу, ознака незмінної і високої поетичної гідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєва В. Пам'ять подвигу. Українська воєнна проза 60 — 80-х рр. / В. Агеєва. — К. : Наук. думка, 1989. — 272 с.
2. Астаф'єв О. Лірична націософія Р. Володимира / О. Астаф'єв // Визвольний шлях. — № 9 (954). — 1997 — С. 1091—1100.
3. Власенко-Бойцун А. Психологічний репортаж / А. Власенко-Бойцун // Авангард : рік XXXII. — Ч. 6. — 1978. — С. 6. — Рец. на кн.: Володимир Р. Прощавай, минуле! / Р. Володимир. — Naus, Kansas : Світання, 1977. — 85 с.
4. Володимир Р. Біобібліографія [Машинопис]. — Вікторія, 124 с.
5. Володимир Р. Лист до І. Лисенка [із власного архіву адресата] від 30 бер. 1994 р. : [Рукопис] — 2 с.
6. Володимир Р. Лист до І. Лисенка [із власного архіву адресата] від 09 сер. 2000 р. : [Рукопис] — 1 с.

7. Володимир Р. Лист до І. Лисенка [із власного архіву адресата] від 18 лип. 1994 р. : [Рукопис] — 2 с.
8. Володимир Р. Нація на світанку : роман у 2-х т. / Р. Володимир. — Мюнхен : Укр. вид-во, 1979. Т. 2 : Війна.— 1979. — 386 с.
9. Володимир Р. Палкі серця : Вибр. тв. / Р. Володимир. — Нью-Йорк , Лондон : Видання автора, 1964. — 215 [1] с.
10. Кухар Р. В. Буття в літературі : розвідки, статті, записки / Р. В. Кухар. — К. : Редакція часопису «Народознавство», 2002. — 476 с.
11. Лисенко І. У розповні багатогранного таланту / І. Лисенко // Літ. Україна. — 1997. — 28 серп. — С. 8.
12. Матей Матеїч. Творчість українського поета Романа В. Кухара / Матей Матеїч // Глас Канадских Срба. — Вінзор, Онтаріо, Канада. — Р. XXXVI. — 1969. — Ч. 1926. — 18 вер. — С. 5.
13. Мовчан Ю. 75-річчя д-ра Р. Кухара та його нова книжка / Ю. Мовчан // Свобода. — 1995. — Ч. 19. — 31 січ. — С. 2.
14. Мурович Л. «Палкі серця» Р. Володимира / Л. Мурович // Гомін України. — Ч. 8 (927). — 1967. — 18 лют. — С. 11, 15. — Рец. на кн. : Володимир Р. Палкі серця : вибр. твори. / Р. Володимир. — Нью-Йорк, Лондон : Видання автора, 1964. — 215 [1] с.
15. Овечко І. «Палкі серця» зігривають американців / І. Овечко // Вільний світ. — 1968. — Ч. 5. — 5 лют. — С. 7. — Рец. на кн. : Володимир Р. Палкі серця : Вибр. твори. / Р. Володимир. — Нью-Йорк, Лондон : Видання автора, 1964. — 215 с.
16. Овечко І. Вступне слово / Р. Володимир. Андрій Первозванний : Іст. повість. — Буенос-Айрес : вид-во Ю. Середняка. — 1984. — 264 с.
17. Погребенник Ф. П. Тріумф і трагедія віденської «Січі» / Ф. П. Погребенник // Українська думка. — 1995. — 12 жов. — С. 3. — Рец. на кн. : Кухар Р. Віденська «Січ» / Р. Кухар. — К. : Кобза, 1994. — 187 с.
18. Радзикевич В. Гаряче слово // Вісник : [Літ-критичні огляди], рік XX. — Ч. 2 (204). — 1966. — С. 18—20. — Рец. на кн. : Володимир Р. Палкі

- серця : вибр. твори. / Р. Володимир. — Нью-Йорк, Лондон : Видання автора, 1964. — 215 [1] с.
19. Радіон С. Видатний син України — Роман В. Кухар / С. Радіон // Свобода. — 1990. — ч. 131. — 12 лип. — С. 3.
20. Радіон С. Цікава реалістична повість. // Свобода : рік CIV. — 1997. — Ч. 236. — 11 груд. — С. 2-3. — Рец. на кн. : Володимир Р. Поцейбіч борсань. — Вікторія (США), Кензас, 1977. — 256 с.
21. Скорина Л. В. Література та літературознавство української діаспори : курс лекцій / Л. В. Скорина. — 2.вид. — Черкаси : Брама-Україна, 2005. — 384 с.
22. Славутич Яр. Українська література в Канаді : вибрані дослідження, статті й рецензії / Яр Славутич. — Едмонтон : Славута, 1992. — 336 с.
23. Сорока П. І. Роман Кухар (Р.Володимир) : Літ. портр. / П.І. Сорока ; ред. Бастюк Б. — Тернопіль : [Тайп], 1999. — 196 с.
24. Стебельський Б. [Б.н.] // Література і мистецтво : Місячний додаток «Гомону України». — 1970. — № 7—8. — 4 лип. — С. 3. — Рец. на кн. : Володимир Р. Прапори думки / Р. Володимир. — Гейс, Чікаго : Світання, 1970 — 30 с. Володимир Р. Височій, життя! / Р. Володимир. — Мюнхен, Чікаго : Original works, 1970. — 22 с.
25. Ящук Ж. М. Екзистенційність як художньо-естетичний метод в українській літературі ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 02.00.08 «Естетика» / Ж. М. Ящук. — К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 1998. — 17 с.

САВИЧ В. И.

ЖИЗНЕННЫЕ И ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ГОРИЗОНТЫ РОМАНА КУХАРЯ (Р. ВЛАДИМИРА)

В статье выделены важные вехи жизненного пути Р. Владимира, прослеживаются различные параметры становления его индивидуального стиля. Также выясняются источники формирования экзистенциального

типа мировосприятия и особенности его художественного выражения в творчестве писателя.

Ключевые слова: Р. Владимир, творчество, тематика, поэзия.

SAVYTCH V.

**LIFE AND ARTISTIC HORIZONS
OF ROMAN KUCHAR (R. VOLODYMYR)**

This paper highlights significant points of R.Volodymyr's life journey and traces diverse attributes of his individual style formation. Sources, which helped shape existential type of his world perception, as well as forms of artistic expression specific to this man of letters are set forth here.

Key words: R. Volodymyr, works, topics, poetry.

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2013 р.

